

Jaroslav David (Ostrava)

MICHAELA ČORNEJOVÁ: TVOŘENÍ NEJSTARŠÍCH ČESKÝCH MÍSTNÍCH JMEN. Masarykova univerzita, Brno 2009, 204 s.

Česká onomastika a konkrétně studium oikonym získaly ve 20. století kvalitní materiálovou základnu v podobě Profousových Místních jmen v Čechách (Praha 1947–1960) a Hosákových–Šrámkových Místních jmen na Moravě a ve Slezsku (Praha 1970–1980). Šmilauerovy práce Osídlení Čech ve světle místních jmen (Praha 1960) a Atlas místních jmen v Čechách (Praha 1969) potom upozornily na možné metody zpracování shromážděné materie. K těmto pracím přibyla koncem prvního desetiletí 21. století třetí, metodologicky zásadní monografie Tvoření nejstarších českých místních jmen brněnské autorky Michaely Čornejové. Je třeba poznamenat, že její text vznikl upravením a doplněním dizertační práce nazvané Tvoření nejstarších českých oikonym (bohemika z 11.–13. století, obhájena 2007). Autorka se dlouhodobě badatelsky zabývá historickou toponomastikou, a je tedy pochopitelné, že i zde zvolila diachronní východisko. Čornejová ve svém textu zdařile spojila historický i onomastický přístup, a lze jej tedy opravdu považovat za reprezentativní práci historické toponomastiky. Kromě toho se jedná o monografii zásadní v několika ohledech. Českými oikonymy jsou míněna místní jména z celého území českého jazyka, v tom se tedy autorce podařilo překročit hranice Šmilauerova Osídlení a Atlasu místních jmen v Čechách, současně také částečně nahradit zatím stále scházející 3. díl Hosákových–Šrámkových Místních jmen na Moravě a ve Slezsku. Dalším kladem práce je její materiálové východisko. Čornejová vzhledem k zaměření svého textu zvolila excerpci spolehlivé edice českého diplomatáře Codex diplomaticus et epistolaris regni Bohemiae dovedeného až do roku 1278.

V úvodních částech Michaela Čornejová přehledně zpracovala dosavadní stav bádání v oblasti historické názvotvorby oikonym s poukazem na významné místo Eichlerovy–Šrámkovy práce Strukturtypen der slawischen Ortsnamen/Strukturtypy slovanské oikonymie (Leipzig 1988). Právě strukturální a modelový přístup spojený s brněnskou onomastickou školou (J. Pleskalová, R. Šrámek), doplněný o aplikovanou slovotvornou teorii staročeských apelativ (D. Šlosar), se staly metodickými východisky práce. Kapitola prostě nazvaná Jazyková stránka (s. 28–37) je potom samostatným úvodem do historické toponomastiky, v němž si autorka všímá problémů grafiky, transkripce dokladů a také rekonstrukce toponymických tvarů. Oikonyma jsou představena i jako jedinečný jazykový materiál dokládající řadu hláskových a morfologických jevů. Čornejová se zaměřuje zejména na konverzní změnu původního nominativu plurálu v akuzativ plurálu, typ *Milotici* > *Milotice*, u jednotlivých podtypů oikonym a upozorňuje na její vazbu ke změně významu, který se v toponymii realizuje

na rozdíl od apelativní slovní zásoby. Rovněž upozorňuje na větší rozsah jmenné deklinace ve staré češtině, opět doložený v oikonymii (s. 70). Neopomíjí ani chronologické hledisko jednotlivých typů, např. deminutivních oikonym, deantroponym s nulovým formantem, patronymických jmen a místních jmen s formantem *-sko*.

Po přehledu názvotvorných postupů a jejich charakterizaci již následují kapitoly věnované jednotlivým typům tvoření oikonym, včetně seznamu toponymických dokladů, pojednání o postavení konkrétního typu v české oikonymii, o apelativních a antroponymických základech a upozornění na problémy interpretace dobových dokladů. Ačkoliv se autorka v úvodu práce vzdala etymologického a sémantického přístupu k materiálu, tam, kde současné poznání přineslo nové poznatky, na ně odkazuje. Např. na s. 53 dokládá neexistenci epentetického *-l* v případě jmen *Skřípel*, *Trěbel* a *Žehel*, jež právě starší literatura považovala za jeho doklady v češtině. Největší pozornost je však věnována makrotypům, jménům se zakončeními *-(ov)ice*, *-ov* a *-ín* a jejich vývoji.

Jedinou výtkou, jež však připadá spíše na vrub nakladatelství a tiskárny než autorky samé, jsou grafické nedostatky práce. Zejména jde o přehozené stránky na konci publikace, nedostatečně kontrastní grafika mapových příloh, které jsou nečitelné, a neshoda v procentních údajích v grafu a v textu komentáře na s. 167.

Monografie Michaely Čornejové je vynikajícím příspěvkem k české oikonymii na počátku nového tisíciletí. Sumarizuje poznatky předchozího bádání v oblasti místních jmen a na materiál uplatňuje modelovou teorii. Představuje nejen názvotvornou soustavu českých oikonym, ale také se stává soustavným úvodem do historické toponomastiky. Neměla by tedy chybět v knihovně onomastika-odborníka, studenta onomastického semináře ani dalších hlubších zájemců o vývoj české toponymie.

Pro autorku samotnou potom její práce představuje předstupeň na cestě k novému modernímu atlasu místních jmen z území českého jazyka, k jehož zpracování je metodologicky a také svým badatelským zázemím předurčena.